

En livsnödvändig debatt

Grunderna i läkaretiken – att om möjligt bota, alltid lindra, aldrig skada samt att förtiga det som i förtroende berättats – är välkända och fast förankrade i läkarkåren. Dessa grunder är inneboende i läkekonsten och integrerade i vår yrkesutövning. Svårare blir det när synfältet vidgas. Gäller också dessa grunder för läkarkåren i dess relation till samhället?

Den genomgång som Läkarförbundet självt har initierat av läkarnas och förbundets roll i steriliseringspolitiken och andra viktiga frågor under perioden 1930–50 har tydligt lyft fram behovet av en levande medicinskt etisk debatt inom läkarkåren. Som ofta händer leder en granskning till att perspektivet vidgas, när mer material framkommer som belyser samma grundfrågeställningar och tidsandan.

Kunde det som då skedde ha kunnat undvikas? Vilken roll skall staten/makten, dvs regering och riksdag tillåtas spela i relation till läkaretiken? Är läkaretiken begränsad till patientläkarmötet? Eller leder läkaretiken också till ett ansvar i samhällsfrågor?

Beträffande tvångssteriliseringarna måste omedelbart konstateras att de var ett övergrepp. Bristen på systematisk etisk analys ledde till att Läkarförbundet lät »samhällsnyttan» gå före förpliktelse mot de enskilda patienterna. Förbundet nöjde sig med att efterlysa en central myndighetskontroll som garanti mot missbruk. Sent vaknade förbundet och anslöts sig till ett synsätt som sätter individens självbestämmande i centrum.

Vad finns det för frågor idag, där läkarkåren i en framtid kan komma att

tycka, att vi idag reagerar för lamt och för sent?

En är utan tvekan patientsekretessen. Vad kommer de allt fler personbaserade registren att få för konsekvenser? Värdet av dagens personregister är helt oomtvistat, och ändamålet är gott. Men vad gäller för framtiden? Kan registren missbrukas?

Är demokratin en garanti stark nog för att tillåta en omfattande registeruppbyggnad, där enskilda individer kan identifieras? Uppenbarligen var inte demokratin en garanti mot tvångssteriliseringar som ett led i en social ingenjörskonst – en uppbyggnad av det goda samhället.

Ett annat problem är individens genetiska kod. Vem tillhör den? Hur ser vi på ett samhälle där allas genetiska kod är registrerad och varje individ identifierbar? Finns det över huvud taget någon garanti emot ett missbruk? Om registren ändå tillåts, skall vi läkare medverka i registreringen?

Läkaretiken är inte längre begränsad till relationen med den patient som vi just möter i mottagningsrummet eller operationssalen. Vi tar ett allt större ansvar för att resurserna skall räcka till även för morgondagens patienter. Idag är frustrationen stor inom läkarkåren, därför att vi tveklöst både skulle kunna göra mer för varje patient och hjälpa fler patienter, om bara resurserna fanns. Vi känner att vi som läkare har förpliktelser men inte befogenheter. Vår ångest för denna situation i vardagen upplevs som ett etiskt dilemma.

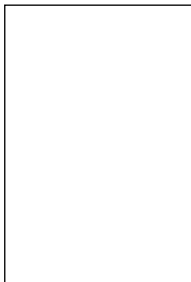
Samtidigt är detta inte något nytt. Snarare har det varit regel genom historien. Läkekonsten har kunnat göra mer

för fler än vad det varit praktiskt möjligt att göra. Det egentligt nya är att vi har vidgat perspektivet och ser också varje människas okränkbara värde som en del av läkaretiken, inte enbart varje patients okränkbarhet. Och när samhället sviktar i sitt ansvarstagande, så reagerar vi.

Debatten kring samhällets prioriteringar av resurserna har lyckligtvis lett till en betydande samsyn kring att sjukvården behöver mer resurser. Det är ingen djärv gissning att inom en tioårsperiod kommer sjukvårdens andel av våra samlade resurser att ha ökat 1–2 procent. Här har debatten gett resultat.

Vad vi kan lära av det förflutna är att övergrepp kan ske även i det goda namn. I dessa övergrepp kan läkare bli utnyttjade som verktyg. Och då måste varje läkare ta ställning till om han eller hon är beredd att försvara medicinskt etiska värden, även om det leder till konflikt med samhället.

En levande debatt är absolut nödvändig i läkarkåren. Och kanske är just denna debatt den enda garantin mot övergrepp.

Robert Leth
Robert Leth
ordförande i Etik- och Ansvarsrådet